

PROZA

Andrej Blatnik *Električna kitara*

Skrit v mraku se deček znova in znova trudi, da bi na harmoniko ubral tisto nesrečno melodijo. Ne gre. Noben ton se ne zna ujeti s prejšnjim, enkrat seže prenizko po gumbih, drugič previsoko, vsakič pa se iz meha izvije mučna disonanca. Deček nima prav dosti posluha, toliko pa že, da ve, kako mu je cilj – natanko odigrana viža – z vsakim minulim trenutkom vse bolj nedosegljiv, ura, ko se bo vrnil oče in zahteval, naj mu zaigra, pa vse bliže.

Noč se spušča nanj kot vlažna krpa. Note, na gosto posute po papirju, se najprej začno lepiti skupaj, nato povsem izginejo pod temo. Luči deček ne prižge, kajti tema prinaša olajšanje; strašno je bilo gledati svoje lastne prste, kako se nebogljeni in zbegani zapletajo na klaviaturi.

Zdaj jih samo še sliši. Ne sliši okorne in begotne melodije, temveč svoje lastne prste, ki mu odrekajo poslušnost. In ve, da očetu že spet ne bo mogel razložiti, da ni kriv on, ampak prsti. Bolj ko mu bo razlagal, kako se je trudil, da bi prišel skrivnostim tega napeva do dna, bolj se bo zapletal in bolj bo videti, da pravzaprav še zdaj ne ve zagotovo, kaj pomenijo nekatera znamenja z notnega papirja, in da tu in tam katero tudi izpusti. Oče bo potrpežljivo poslušal, tako kot vselej naredi, obenem pa si bo že vlekel pas iz hlač. In potem bo rekel: sin moj, daj, zaigraj še enkrat.

In deček bo zaigral še enkrat in melodija bo še bolj nazobčana, kajti prsti bodo puščali vlago na tipkah, in potem rado spodrsne. In oče bo poslušal in gladil svoj usnjeni pas in potem bo rekel: sine, pospravi harmoniko.

Deček misli na reči, ki prihajajo, in v očeh se mu nabirajo solze. Najhuje od vsega je, da ima rad glasbo. Ko se zvečer uleže v posteljo, zamiži in si predstavlja, da je on tisti otrok v beli obleki in z metuljčkom, ki ga kažejo po televiziji, kako na odru koncertne dvo-

rane v roki drži violino in se priklanja, poslušalci pa mu navdušeno ploskajo. Ampak v resnici je drugače: njegov edini poslušalec je oče, in ta ne ploska od navdušenja.

Deček ve, kaj je narobe, ve, zakaj ne najde zvokov. Uklela ga je električna kitara. Ki je povsod. Ki ima vse prave zvoke in nobenega ne prepusti njegovi harmoniki. Ki mu je zlezla v glavo in jo napolnila z belim šumom, ki obse ne pušča tekmecev. Zato se njegovi migotavi toni ne znajo zlit v melodijo. Ker jim ne dovoli električna kitara. Ki vselej najde pot. Tudi to je videl po televiziji. Videl je, kako se je začelo. Nekje daleč, nekje v Afriki, je hudič zaigral na kitaro in jo tako začaral, da nanjo ni mogel igrati nihče drug kot njen lastnik. Vse druge je zadelo spod neba. Zažgalo, upepelilo. Naredilo, da jih ni več. In zato so kitare nevarne. Električna, najmogočnejša med njimi, pa najbolj. Če nisi pravi zanjo, potem.

Deček premišlja: če bi imel električno kitaro, pravo, potem bi zmoget. Bil bi pravi zanjo in zmoget bi zaigrati brez napake in oče ne bi vlekel pasu iz hlač, stegnil bi roke k njemu in ga dvignil k sebi in mu rekel, da je ponosen, in poslušalci bi ploskali, on pa bi si popravil metuljčka, stisnil violino k beli obleki in odšel z odra, nazaj v svojo sobo, kjer bi ga čakali igrači, na katerih se v urah, ko obupano išče pravo pot prek belih in črnih tipk, nezadržno nabira prah. In potem bi odložil violino in se igral z njima, s plišastim medvedom, na katerega mu je mama pripela listek, da odhaja, vendar bo takoj prišla ponj, takoj, in da ga ima rada, in z barbiko, ki jo je pozabila sestra, ko jo je mama vzela s seboj, čeprav se je več pogovarjala z njo kot s čimer koli drugim. In z drugimi igračami, z mnogimi drugimi, ki jih zdaj nima.

Deček ve: to so sanje. Vse premišljevanje, ob katerem minevajo ure s harmoniko v rokah, je prazno. Edino, kar je resnično, sta škripajoča škatla v njegovih rokah in list na notnem stojalu, s katerega ni mogoče razbrati melodije. In električna kitara v njegovi glavi. Ki zna vse melodije in ki so ji odprte vse poti.

Deček se sprašuje: kako je oče uganil, da je električna kitara tako nevarna? Kako je vedel, da mu je ne sme kupiti, ko je zaprosil zanjo? Kako je vedel, da bo bruhala ogenj, če pride dečku v roke? Rekel mu je, da je na prav to harmoniko igral on in njegov oče in nje-

gov ded in da ne bo kitare v tej hiši. Misli je – v tej sobi, kajti živita v sobi, ne v hiši, ampak deček je razumel. In se čudil. Res, oče ve o glasbi, prinaša mu nove in nove notne liste in jih polaga čez tiste, ob katerih je že obnemogel. A da pozna skrivnost električne kitare, ki je prikrita vsem, le dečku se je pokazala? Res, kadar koli je povedal prijateljem, kako lahko električna kitara oživi mrtve in pretrese žive, da v njih ne ostane več niti sledi življenja, so se samo hihitali in si mežikali med seboj, ko pa je umolknil in se obrnil proč, so za njegovim hrbtom šepetali, da ga je udarilo. Da, razločno je slišal: udarilo. A vendar ga ni udarilo nikoli nič in nihče razen njegovega očeta. Vedel je, kaj to pomeni: mislili so, da ni pri pravi. Da je z njim kaj narobe. Stiskal je pesti in molčal. In si mislil: če bi imel električno kitaro, bi jim že pokazal. Mislijo, da je električna kitara le predmet, iz katerega tisti, ki znajo, izvablajo zvoke. In da so ti zvoki le to, kar se zdijo: zvoki pač. Kaj oni vedo! Ne vedo, da ima električna kitara svojo voljo, svoje življenje, in da moraš biti z njo previden. Zelo previden.

Deček pogleduje harmoniko v svojih rokah, ta hladni, mrtvi predmet, ki sope brezoblične zvoke. Ima ga, da bi jo vrgel ob tla in skočil nanjo. Morda, morda bi jo to prerodilo. Vendar ne bi iz nje nikoli nastala električna kitara. Tako kot iz njega, ve deček, ne bo nikoli nastal tisti otrok v beli obleki in z metuljčkom, ki na odru koncertne dvorane v roki drži violino in se priklanja, poslušalci pa mu navdušeno ploskajo. In kot iz očetovega pasu ne bo nikoli nastala mamina pehtranova potica, ki jo je pekla vsako nedeljo, dokler jo je oče še puščal iz hiše, da je lahko nakupila za peko.

Deček znova in znova ubira isto negotovo melodijo. Ne gre, ne gre. Klaviatura se izmika in deček ve, da ne bo zmož. Nekje v kotu, kotu sobe, kotu glave, kotu veselja, nanj preži električna kitara.

Elektrika daje moč vsem stvarem, nič čudnega, da brez nje deček nič ne zmore. Brez elektrike ni več glasbe. Nič čudnega, da so melodije združnjene in da se prsti zapletajo sami vase. Potreboval bi električno kitaro, premišljuje deček. Ali vsaj elektriko. Ta daje moč stvarem.

Deček zaskrbljeno prisluškuje tihotnemu stopnišču. Za zdaj se trde stopinje njegovega očeta še ne bližajo, a ne bo več dolgo in

prišel bo. Deček ve, da očetova jeza narašča, ve, da je zanj že dolgo prevelika. Dečku je hudo, saj ve, da ga ima oče rad, in sluti, kako veliko mora biti njegovo razočaranje, ko vselej znova poskuša dečkovo brezupno lovljenje melodije. Deček se spominja, da ga je oče velikokrat jemal s seboj, kadar je šel od doma, in da sta potem ure in ure hodila po mestnih ulicah in nista počela nič drugega, in da je bilo lepo, ko ga je oče objemal prek rame. Le da nekega dne, ko sta z očetom prišla domov, ni bilo več mame in sestrice, ampak le še plišasti medvedek in barbika. In listek, da bo mama takoj prišla. Pa ni prišla. Ne takoj, ne pozneje, čeprav je čakal.

Oče mu je razložil, da sta mama in sestra šli zato, ker ženske ne vejo, kaj je dolžnost, in da bosta morala zdaj pač sama skozi življenje, a dečku se je zdelo, da bi vseeno lahko ostala tam, kjer sta bila, ne pa da sta se preselila v drugo mesto in ga je oče poslal v novo šolo in je bilo zdaj na vratih drugo ime kot prej in je oče tudi njega klical z drugim imenom, ki pa mu sploh ni bilo všeč tako kot prejšnje, čeprav je prejšnje že pozabil. Kjer sta bila prej, je bilo stanovanje večje in ljudje prijaznejši. Velikokrat ga je kdo povprašal po mami, kje da hodi, in naročil pozdrave. Zdaj ni bilo nobenih pozdravov in nihče ni vedel, da sploh ima mamo.

Deček razume, da melodija ne najde in ne najde izhoda iz harmonike. Ne, brez elektrike ne gre. Treba bo pomagati melodiji, ujeta v stiskajočem mehu se ne more počutiti najbolje, ven hoče, premišlja deček. Da, elektrika; brez elektrike ne more ven.

Deček v omari, v katero oče spravlja orodje, poišče električni kabel. Dolgo suče harmoniko, a nikjer ne najde vtiča, ki bi bil pravšnji. Najprej za to krivi temo, končno pa spozna, da se je lotil narobe: kabel je treba uglasiti, da se bo ujel s harmoniko, in ne narobe. Z nožem, ki ga hrani pod blazino, če bi še kdaj prišel tisti temni mož, ki se je včasih ponoči sklanjal nadenj in dihal vanj vrelo sapo, da je deček kričal in kričal in kričal, s tem nožem prereže kabel na tistem koncu, ki se ne vtika v steno, in ogoli vsako žico posebej. Nato žice tipaje razmešča po ohišju harmonike, dokler se mu ne zdi, da se povsod česa držijo in da je opravljeno.

Ko pahne vtič v vtikač na zidu, zasliši ropot na stopnišču. Da, to bo oče, ki se vrača domov. Zdaj se spotika na vsaki stopnici pose-

bej, potem bo dolgo, dolgo silil ključ v ključavnico, in ključ se bo, kakor vselej, zatikal; potem bo nekako le odklenil, odprl vrata, vstopil. Deček ve, kaj ga čaka, in to ga ohromi: pozabi na harmoniko, pozabi na liste, razprostrte na notnem stojalu, pozabi na juho iz vrečke, ki bi jo zdaj moral stresti v kipečo vodo, kajti oče hoče jesti, ko pride domov.

Stisne se v presledek med omaro in zidom, tja, kamor spravlja harmoniko, in upa, da bo vse minilo, kakor mine včasih, da oče ne bo našel moči za poslušanje njegovega igranja, da se bo odvrnil od postelje in zaspal, ne da bi brcnil čevlje z nog. In dečku bo ostalo le še to, da mu jih previdno sezuje.

Oče stopa v sobo. V brado si mrmra nerazločne besede. Zaleti se v mizo, brcne stol, da se prevrne in zaropota po tleh. Deček se stisne še globlje v vdolbino v zidu, v votlino, v katero mu, upa deček, oče ne bo mogel slediti. Ker če mu bo sledil, potem, ve deček, potem bo hudo, potem se ne bo kmalu končalo.

Čeprav je soba preraščena z mrakom, oče opazi na tleh ležečo harmoniko. Zagodrnja nekaj prirezanega in se skloni k njej, da bi jo pobral, a ko jo vzame v roke, zadrgeta, strese se, glavo vrže nazaj, popleše v nenavadnem ritmu, in to kar traja in traja. Nato mu harmonika zdrsne iz rok, ko udari ob tla, meh zasoplo zajechi, oče pa se sesede ob njej. Iz ust se mu pocedi slina.

Deček čaka. Prizor je zoprn, nesnažen, a ne gleda ga prvič. Deček premišlja, da oče tokrat pač ni prišel do postelje. Tudi to ni prvič; vselej se mu pač ne posreči. In potemtakem tudi čevljev ni treba sezuvati, saj ni posteljnine, ki bi jo oče lahko zamazal.

Oče se dolgo ne premakne. Deček premišlja, kaj naj naredi. Po navadi oče čez čas zahrope, zamrmra, zakriči. Zdaj pa nič. Nič. Negiben, nepremičen. Deček spoznava, da je zdaj drugače. In zdaj ne ve, kaj naj naredi.

Nazadnje zleze iz svojega skrivališča, izključi kabel in ga pospravi nazaj v omaro. Oče mu vselej pravi, kako je treba pospravljati za sabo, drugače te prekrijeta umazanija in prah, pospravljati je treba, pospravljati, drgniti umazanijo in prah s telesa. In dolgo, dolgo mu drgne prah s telesa, dokler deček ne drgeta pod curkom mrzle vode, kajti tople je že zdavnaj zmanjkalo, in potem ga oče dvi-

gne v naročje in odnese v posteljo in z roko mu povleče prek vek, da se zaprejo, in potem deček čuti, da ga oče dolgo, dolgo gleda, in deček ve, da mu oče želi lahko noč in lepe sanje, nobenega temnega moža in nobene vroče sape na licu.

Deček dolgo, dolgo gleda očeta, vendar se oče še zmeraj ne premakne. Deček premišlja. Ne more biti vselej takole, premišlja. Končno očetu iz prsnega žepa vzame ključe. Čeprav včasih dolgo traja, da oče najde ključavnico, vselej hitro in skrbno pospravi ključe. Vselej. Deček je že skušal odpreti vrata, kadar je bil sam doma, odpreti vrata in oditi v Afriko po kitaro, vendar nikoli, nikoli ni našel ključev. In okna so bila visoko, zvrtilo se mu je, kadar je pogledal skoznje, spodaj je bilo brezno, ki mu ni bilo konca.

Deček stoji na stopnišču in se obotavlja. Stiska ga pri srcu, kajti zelo temno je že, in tudi če bi bil dan, deček ne pozna poti. Nobene poti ne pozna, vselej ga spremlja oče, kadar je treba ven, v šolo. Vendar deček ve, da nima izbire. Samo ena možnost je: poiskati mora mamo. Vprašal bo na vogalu, ali jo kdo pozna. Spominja se njenega imena, velikokrat ga je ponovil, odkar je odšla in pustila tisti listek. Nekdo jo bo že poznal. Če ne na tem vogalu, potem na naslednjem ali naslednjem, za vsakim je vsaj še eden. Slej ko prej bo prišel do nje. Ve: mora. K mami mora. Ona bo vedela, kako naprej, povedala mu bo, kaj se je zgodilo. In mogoče, mogoče jo bo lahko nagovoril, da mu bo kupila električno kitaro.